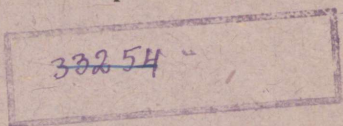

Mida iga kodanik peab
teadma kuritegude jälita-
misest ja ärahoidmisest?

A. Liit,
politseiinspektor

Kuritegevuse [vastu võitlemist, s. o. toimitud kuritegude jälitamist ja kavatsetavate ärahoidmist, peetakse tavaliselt politsei- ja kohtuvõimude ülesandeks. See arvamus ei ole aga mitte päris õige, sest tegelikult võtavad ka kodanikud ise üsna tähtsas määras sellest võitlusest osa, esinedes enamikus kuritegudest kahjusaajatena või tunnistajatena. Organiseeriv ja juhtiv osa kuulub muidugi politsei- ja kohtuvõimudele, kuid väga tihti oleneb nende töö tagajärg sellest, kas asjaosalised eraisikud suhtuvad oma osadesse huvi ja arukusega või ümberpöörduvalt — loiduse ja taipamatusega.

Meie politsei- ja kohtuvõimud ei saa lausa kaevata kodanikkude osavõtmatuse üle kuritegevuse vastu võitlemisel, kuid õige sageli võib panna tähele, et kahjusaaja või tunnistajad oma teadmatuse tõttu tegid või jätsid tegemata mõndagi, mis hiljem kahjulikult mõjus jälitamise tagajärgedele või soodustas kuriteo kordasaatmist. Kuritegevuse vastu võitlemine on plaanipärane tegevus, mis nõuab head ja teadlikku koostööd kõikide asjaosaliste vahel.

Käesoleva brošüüri üheks eesmärgiks on tutvustada lugejaid vajalisemate teadmistega sellest, kuidas tuleks talitada juhul, kui keegi satub kahjusaajana või tunnistajana mõne kuriteo ühendusse.

Teisest küljest aga, olles pikema aja kestes jälginud meie kuritegevuse üldist ilmet ja tingimusi, millistes ta toimub, peab kahetsusega konstateerima, et väga paljud kodanikud langevad kuritegude, eriti varguste ja kelmuste ohvriks peamiselt selle tõttu, et nad ei oskanud või ei hoolinud endid kuritegude vastu kaitsta. Nendele on pühendatud brošüüri teine osa.

1.

Kuritegude jälitamist toimetavad riigiasutused.

Eraisiku vastu sihitud süütegude jälitajateks on politsei, kohtu-uurijaskond, prokuratuur ja kohus. Riigi huvide vastu sihitud süütegude jälitamisest võtavad peale selle veel osa ka teised ametkonnad, nii aktsiisiseaduste rikkumise puhul — aktsiisiametkond, tolliseaduste rikkumise puhul — tolliametkond ja piirivalve, salaja üle piiri liikumise puhul — piirivalve, riigimetsade ning jahipidamise alal — metsaametkond.

Jälitamist toimetavate asutuste lähem tegevuskord ja omavaheline tööjaotus on nähtud ette kriminaal-kohtupidamise seaduses. Selle seaduse põhjal kujunenud praktika järele on politsei esimene, kes peab asuma eraisiku vastu toimitud kuriteo selgitamisele. Kui selgub, et on tegemist raskema süüteoga, siis politsei teatab sellest viibimata kohtu-uurijale ja prokuratuuri esindajale ning annab mõne päeva jooksul oma esialgse toimetuse kohtu-uurijale üle. Kergemate süütegude ja üleastumiste kohta koostatud juurdlsused politsei saadab rahukohtunikule.

Kohtu-uuriija, saanud politseilt süüteoasjas toimetatud esialgse juurdluse, toimetab omalt poolt asja uurimist, mida kutsutakse eeluurimiseks. Praegu maksva krim.-kohtup. seaduse järele on ta kohustatud toimetama täielikku eeluurimist iga üldkohtule alluva süüteo puhul; uue krim.-kohtup. seaduse kava kohaselt, mis loodetavasti pannakse juba lähemal ajal maksma, peab ta seda tegema ainult tegeliku tarviduse piirides, s. o. ses osas, kus politseiline juurdlus osutus mitte-küllaldaseks.

Prokuratuur juhib jälitamise käiku, valvab selle seadusepärasuse üle ja esineb üldkohtus süüdistajana. Jälitajate poolt kogutud materjalid lähevad lõpuks kohtu kätte, kes nende kui ka asjaosaliste poolt kohtus vahetumalt antud seletuste põhjal teeb otsuse ja määrab süüdlasele teenitud karistuse.

Toimunud kuriteo ülesandmisest.

Jälitamist toimetavad asutused on üldiselt kohustatud asuma süütegude selgitamisele ka omal algatusel, s. o. ka sel juhul, kui süüteo läbi kannatanu pole avaldanud selleks soovi. Selle korra alt on arvatud välja ainult piiratud arv süütegusid, mille jälitamisele politsei või kohtu-uuriija asub üksnes siis, kui teo läbi kannatanu või tema seaduslik volinik teeb neist vastava avalduse, nõudes sõnaselgelt teo kordasaatja vastutuselevõtmist. Siia kuuluvad esiteks kõik n.n. erasüüdistuse korras alustatavad kergemad süüteod, nagu auhaavamised, ähvardused, omavoli, kerge te haavade tekitamised, võõra vara hävitamised ja rikkumised, autori- ja leiutiste õiguste rikkumised, vargused akikaasade ning vanemate ja laste vahel ning veel rida harvemini korduvaid süütegusid. Nende iseloomustuseks on muuseas ka see asjaolu,

et kahjusaaja võib siin oma kaebuse tagasi võtta ja sellega asja lõpetada. Teiseks alustatakse ainult kahjusaaja või tema seadusliku asendaja kaebuse puhul jälitamine ka veel naisterahvaste vastu sugulise vägivalla tarvitamise ja alla 14. aastasele tütarlapsele neitsirikke tekitamise asjades, kuid nende suhtes maksab kord, et kord juba alustatud asja ei saa leppimise teel enam lõpetada.

Jälitamisvõimud võivad asuda jälitamisele omal algatusel ainult siis, kui nad kas ise märkavad toimitud kuritegu või kuulevad sellest kõrvalteid kaudu, seega äärmiselt juhuslikult, võib olla alles mõne aja pärast, võib olla — mitte kunagi. Seepärast kahjusaaja ei tee targasti, kui ta toiminud kuriteo puhul jääb ootama jälitamisvõime nende omal algatusel; sündmusest teatamine vastavatele võimudele olgu kahjusaaja esimene mure.

Kellele teatada? Politseile, kuna ta asub kõige lähemal.

Meil on kolm erinimelist politseiharu — välis-, kriminaal- ja poliitiline politsei. Kellele neist teatada?

Vastuse saamiseks vaatleme nende ülesandeid ja omavahelist tööjaotust kuritegude jälitamise alal. Sellekohaselt kuulub poliitilisele politseile poliitiliste, s. o. maksva riigikorra vastu sihitud kuritegude jälitamine, kuna kõikide muude kuritegude jälitamine kuulub kriminaal- ja välispolitsei ülesandesse. Seega eraisiku vastu toimitud kuritegudest tuleb teatada kas kriminaal- või välispolitseile ja nimelt sellele välis- või kriminaalpolitsei ametnikule, kes asub kõige lähemal või on muidu kõige kergemini kättesaadav. Maal on seesuguseks ametnikuks tavalisest välispolitsei kohalik konstaabel, linnas — kriminaal- või välispolitsei komissari kantselei korrapidaja ametnik.

Millal teatada? Vastus: viibimata peale kuriteo märkamist. Mida varem, seda parem! Politseiasutused on päeval kui ööl avatud ja politseiametnikud on kohustatud kuritegude puhul igal ajal välja astuma. Viivitamisel, ka mõnetunnisel, võivad olla kurvad tagajärjed: teo jäljed jõuavad kustuda, teo kordasaatja rettu minna, teo läbi omandatud saak jõutakse rahaks teha või kaugemale toimetada jne.

Kes peab teatama? Kõige parem, kui seda teeks kahjusaaja isiklikult, tapmiste puhul — keegi tapetu lähematest omastest, tundmatu laiba leidmise puhul — laiba leidja. Kui aga kahjusaajal isiklik teatamine osutub võimatuks, siis tehku seda tema asemel see, kes kuriteo asjaoludega kõige enam tuttav. Mida rohkem ülesandja teab asjast rääkida, seda kiiremini võib politsei jälitamist korraldada, näit. juba enne sündmuspaigale minekut sadamates ja jaamades valvet seada, teistele politseiasutustele ja ametnikkudele eelteadet saata, kohapeal tarvisminevate tehniliste abinõude üle otsustada jne.

Kuidas kuritegu üles anda? Ülesandmine olgu usaldav ja põhjalik. Ülesandja kõnelegu temale teadaolevad kuriteo asjaolud kui ka oma tähelepanekud kõik julgesti ära, isegi seesugused, mida muidu võõrastele häämeelega ei räägita. Viimaste suhtes nõutakse politseilt tarvilist vaikimist. Asjaolud, mida kahjusaaja võiks anda üles, on tavalisesti järgmised: kus, millal ja missugune kuritegu toimitud; lähem olukord, mis valitses kuriteo toimimise kohal toimimise eel ja toimimise ajal; muudatused, mis tekkisid kuriteo toimimise kohal ühenduses kuriteoga; kuriteo läbi kaduma läinud asjad; kas on tunnistajaid ja kes need on ja kellegi otsekohene säüdistamine või kahtlustamine teo kordasaatmises.

Olgu tähendatud, et iga vähegi vilunud politseiametnik kahjusaajalt ülesandmist vastu võttes omalt poolt kõik välja paneb, et ülesandjat n. ö. tühjaks pumbata, s. o. viimaselt küsimuste varal kõik välja selgitada, mida see asjast üldse teab ja mis edasiseks jälitamiseks võiks olla kasulik. Püüdku aga ülesandja kõik hästi meele tuletada ja sellejuures vahet teha, mis ta kindlasti teab ja mida ainult arvab. Siinkohal paneme ainult üht osa ülesandmisest lähemalt tähele, mis kõigeenamasti nii ülesandjale kui ka ülesande vastuvõtjale peamurdmist tekitab, nimelt ülesandmist teo läbi kaduma läinud asjade osas.

Kuriteo läbi kaduma läinud asjade suhtes huvitab politseid eeskätt nende arv, tundemärgid ja väärtus. On äärmiselt tähtis, et nimelt kõik asjad, mis läinud ühenduses kuriteoga kaduma, selgitataks välja ning antaks politseile teada. Tihti kahjusaaja jätab vähemväärtuslikud asjad nimetamata, olles nende tagasisaamises ükskõikne. See on aga suur eksitus. Jälitamise huvides väikesel tühisel asjakesel võib teinekord olla sama väärtus kui suurelgi ja sellepärast selgitatagu kõik teo läbi kaduma läinud asjad hoolega välja, ka kõigetühisemadki. Kui hiljem selgub, et esialgne ülesandmine ses mõttes ei olnud täielik, siis tehtagu täiendav avaldus.

Mis puutub kadumaläinud asjade tundemärkidesse, siis peab tähendama, et need etendavad omalt poolt üsna tähtsat osa jälitamise kordaminekuks. Kui varas või röövel mitte kohe peale kuriteo toimimist ühes saagiga sisse ei kuku, siis muude võtete kõrval politsei peab asuma ka teo läbi kaduma läinud asjade otsimisele. Kogemused näitavad, et varastatud kraam toimetatakse tihti kaugemale, teise linna või maakonda. On selge, et otsimine üksnes

siis tagajärgi võib anda, kui asjade tundemärgid on seevõrra teada, et tegelikult võimalduks tunda neid teiste samalaadiliste asjade hulgast ära.

Küllaldaste tundemärkide ülesandmine pole aga sugugi kerge, eriti siis, kui asi kuulub igapäevaste hulka või on olnud alles lühikest aega kahjusaja valduses. Tundemärkide meeletuletamist võiks järgmine küsimustik tunduvalt kergendada: 1. Millest oli asi valmistatud (ka üksikute osade eriained)? 2. Värv (ka üksikute osade erivärvid)? 3. Suurus või raskus? 4. Kulumiskraad ja üksikute osade kulumisviis? 5. Eritunnused? Siia kuuluksid numbrid, firmamärgid, nimetähed, ilustused, vigastused, parandused jm. Ühtlasi tuleb tõsiselt soovitada, pidada kallihinnalisemate esemete kirjeldamiseks vihikut, millesse märkida esemete tähtsamad tunnused eespool antud küsimustiku kohaselt; eriti soovitav aga oleks paremate esemete päevapildistamine. Nii kirjelduste vihik kui ka ülesvõtted tuleks hoida eraldi esemetest enestest.

Andes kadumaläinud asjade väärtust üles, tuleb pidada silmas, et hindamine võimalikult vastaks asja tõelisele väärtusele, kuna meelega üle või alla hindamine võib tekitada segadusi ja tuua kasu asemel kahju.

Mida tuleb panna tähele kuriteopaiga suhtes?

Moodne kuritegude jälitamise tehnika annab kuriteopaigale, s. o. kohale, kus kuritegu saadeti korda, ülisuure tähtsuse. Teo kordasaatmisel kurjategija paratamatult peab puudutama oma jalgega maad ja kätega mitmesuguseid asju, ta tarvitab mõ-

nesuguseid tööriistu ja aineid, ta unustab suure kiiruga oma asju maha jne. Sel kombel tekib kurjategijast kuriteopaigale mitmesuguseid jälgi, märke ja asju, milliseid õpetatud ja vilunud jälitaja oskab kasutada kuriteost õige pildi saamiseks, kurjategija isiku leidmiseks ja tema süü tõendamiseks.

Et aga oleks võimalik kasutada kuriteopaika tema ülalkirjeldatud väärtuste kohaselt täies ulatuses ära, selleks jälitamisevõimud peavad nägema teda just sel kujul, nagu ta jäi kurjategija lahkumisel. Teiste sõnadega — kuni jälitamisevõimude kohalejõudmiseni ei tohi teha kuriteopaigal mingisuguseid muudatusi. Tegelik elu näitab aga, et selle nõude vastu väga tihti rängalt patustatakse. Mitte tundes kuriteopaiga väärtust, talitavad kahju- saaja ja uudishimulised naabrid seal kuni politsei tulekuni otse halastamatult, hävitades kurjategijast jäänud jälgi, tekitades omalt poolt uusi juure, paigutades asju ümber jne. Õnneks tunneb politsei muidki abinõusid kuritegude selgitamiseks ja selle tõttu ei too kuriteopaiga rüüstamised just igakord täielikku jälitamise äpardumist kaasa, kuid tihti küllalt raskendab see mitmevõrra sündmuse selgitamist ja arvatava teo kordasaatja süü tõendamist.

Järgnevates ridades annan lühikese ülevaate tähtsamatest ja enamkorduvamatest jälgedest, oletades, et jälgede tundmine suudab neid hävitamise vastu kõige paremini kaitsta.

Inimese jalajäljed — võivad olla õõnsad või pinnapealsed, paljast jalast või jalanõust tekkinud, terved või osalised. Õõnsad jäljed tekivad jala või jalanõu vajumisest pehmesse ainesse, näit. mulda, liiva, lumme; neid leidub selle tõttu enamasti kuriteopaiga lähemas ümbruses, näit. teedel, mida möö-

da kurjategija kohale tuli ja lahkus. Pinnapealsed jäljed jäävad aga kõvale ja enam-vähem siledale pinnale ja nimelt siis, kui jala- või jalanõu tald oli määrdunud näit. verega, poriga, värske värviga, värvilise tolmuaga jne.; neid võib leida seega toa põrandal, treppidel, aknalaual, kivist kõnniteel jne. Samuti leidub pinnapealseid jälgi ka kerge tolmu-korraga kaetud pindadel. Pinnapealseid jälgi leidub seega enamasti kuriteopaiga südames.

Politsei tunneb mitmeid viise, kuidas inimeste jalajälgi teopaigalt kaasa võtta ning neid kurjategija leidmiseks või tema süü tõendamiseks ära kasutada. Paljudes protsessides kuriteopaigalt leitud jalajälg on etendanud tähtsa tunnistaja osa. Seepärast vaadatagu kuriteopaigal liikudes hoolega ette, et mitte tallata ära värskeid jälgi nii teopaiga südames kui ka selle lähemas ümbruses. Kuni politsei kohalejõudmiseni liigutagu võimalikult vähem teopaigal ja ärgu lastagu seal liikuda ka oma kodukondsetel ja uudishimulistel naabritel. Käidavatel kohtadel leiduvad võõrad jäljed tuleks katta kastidega või mõnesuguste muude õõnsate nõudega kinni, aga nõnda, et jäljed jääks terveks. Eriti tähtis on jälgede kinnikatmine, kui nad leiduvad lumes, või kui ilm sajune.

Käelaba jäljed — on oma olu poolest lähedalt sarnased jalajälgedele, seepärast tuleb panna ka nende suhtes eelmisi näpunäiteid tähele.

Näpujäljed. Inimese peopesa, sõrmede sisepoolte ning jalatalla nahk on üleni kaetud õrnade kõrvuti-jooksvate vaokestega, millised eriti selged sõrmeotstel. Sellekohased uurimused on tõendanud, et tähendatud vaokeste mustrid on igal inimesel isesugused ja ei muuda oma kuju elu kestes. Määrdu nud — näit. verega, värviga, tahmaga — sõrmeotsad

jätavad siledatele pindadele nahavaokeste vahel moodunevate joonte kujutused järele, samuti aga ka veidi higised sõrmeotsad, muudkui viimasel juhul jäljed pole igakord paljale silmale nähtavad. Peale selle näpujäljed võivad jääda tihedasse pehmesse ainesse, nagu juust, või, küünlarasv, kui ka siledatele pindadele, mis kaetud kerge tolmukorruga.

Ka neid jälgi oskab moodne jälitamistehnika kasutada kurjategijate leidmiseks ja nende süü tõendamiseks. Seepärast ärgu puudutatagu enne politsei tulekut asju, millel võiksid leiduda kurjategija näpujäljed. Siia kuuluksid kõik sileda või tiheda pehme pinnaga esemed, mis leiduvad teopaigal, nagu purustatud aknaklaasi ja muude klaasasjade killud kui ka klaasist esemed üldse, ukse käepidemed, lambikuplid, lakitud või poleeritud lauad, kapid, kummutid ja muu mööbel, portselaan- ja metallasjad, paberid, teo kordasaatmiseks tarvitatud tööriistad, valgustamiseks tarvitatud küünlajupid jne. Kuna alati on võimalik, et ka oma inimesed enne või pärast kuritegu võisid puudutada samu esemeid, siis eksiteele sattumise hädaohu kõrvaldamiseks politsei peab võtma näpujäljeproovid ka kahjusaajalt ja tema kodukondsetelt. Seepärast ärgu keegi pahandugu, kui politseiametnik seesugustel juhtudel määrib ta sõrmeotsad trüki- mustaga kokku: see sünnib jälitamise kasuks ja läheb pesus hõlpsasti välja.

Sõiduriistade jäljed. Mõnikord kurjategijad tarvitavad kuriteopaigale sõitmiseks ja saagi äravii- miseks sõiduriistu. Harilikult jäetakse sõiduriist kuriteopaiga tsentrist veidi eemale, et mitte äratada juhuslikkude möödaminejate tähelepanu. Arvesse võivad tulla aastaaja kohaselt igasugu sõidu- ja veo- abinõud. Sõiduriistade jälgede alalhoiuks kasutada samu näpunäiteid, mis antud inimese jalajälgedele

puhul. Sõiduriista jälgi leides oldagu ettevaatlik ka veel ses mõttes, et tavaliselt leidub nende läheduses häid kurjategija jalajälgi.

Sissemurdmise jäljed. Purustatud ja väljasaeatud lukud, läbipuuritud või -saetud uksetahvlid, sissetõugatud või eest ära võetud aknaruudud, läbimurtud seinad, laed või põrandad, lahtikangutatud kastid, kapid või sahtlid, läbilõigatud või lahti sulatatud rahakapid, — need on kõige tavalisemad sissemurdmise jäljed. Nende juures ei tohi kuni politsei tulekuni mingisuguseid kohendamisi ette võtta : iga klaasikilluke, iga laast jäägu oma kohale, prügi ja puru koristamine lükatagu kuni selle ajani edasi.

Veri tuleb arvesse peamiselt tapmiste ja elukallalekippumiste kui ka õnnetusjuhtude puhul. Teda leidub loikudena, tilkadena, pritsmetena, pühituna käterätikul, pesuvee hulgas pesukaasis jne. Ükskõik, missuguse sündmuse puhul ja ükskõik mis kujul veri leiduks, omab ta alati suure tähtsuse sündmuse selgitamisel ja seepärast hoitagu veremärgid kuni politsei tulekuni kindlasti puutumata, vabas looduses neid kaitseks ebasoodsate ilmastikuolude vastu kinni kattes.

Enesestmõistetav, et eespool rõhutatud nõudmised teopaiga puutumatuses ei tohi takistada andmast elukallalekippumiste puhul haavatule kiiret arstiabi või tulikahju puhul kustutamast tuld, kuid sündigu needki toimetused nii, et sündmuspaik muus osas kannataks võimalikult vähem.

Tunnistajaks olemisest.

„Kus tegijaid, seal nägijaid“, ütleb vanasõna. See vanasõna on tabav just kuritegude suhtes, muudkui teda peab täiendama selle poolest, et kuritegude

tunnistajaks ei saada mitte ainult nägemismeele, vaid ka kõikide teiste meelte varal. Esikohal seisavad muidugi nägemine ja kuulmine, kuid olukorra kohaselt tulevad arvesse ka haistmine, maitsmine ja kompamine, kui ka aja-, kaalu-, temperatuuri-, kauguse-, tasakaalu- jne hindamise võimed. Sellejärele, kas keegi nägi või kuulis otsekohe sündmuse kordasaatmist või pani tähele sellega kaasaskäivaid nähteid, liigitame tunnistajaid peatunnistajateks ja kõrvalasjaolude teadjateks. Viimaseid omakord liigitame sündmuse eel- ning järelkäivate asjaolude teadjateks. Sündmuste otsekohestel nägijatel ja kuuljatel — peatunnistajatel — on muidugi kõige suurem tähtsus, kuid küllalt tähtsad on ka eel- ning järelkäivate asjaolude teadjad. Sündmuse eelkäivatest asjaoludest olgu eeskätt nimetatud mitmekesiseid ettevalmistusi, näit. teo kordasaatmiseks vajaliste abinõude muretsemist (täht. abinõude valmistamine, ostmine, müümine, laenamine, varastamine jne.); n. n. „maakuulamist“ (kuriteo kordasaatja või tema abiline püüab tutvuda teopaigaga ning ohvriks valitud isiku või isikute eluviisidega, mis sünnib enamasti maskeeritult, näit. tükitakse majja tööotsimise, kerjamise, mõnesuguse pudi-padi müümise jne. ettekäände all); takistuste kõrvaldamist (näit. varga abiline jätab ukSED või aknad lukustamata, vahimehed ja hoovi-koerad meelitatakse kõrvale jne); kaaslaste kauplemist jne. Edasi kuuluvad siia mõnesugused olukorrad, milles kurjategija viibis enne teo kordasaatmist või isegi kordasaatmise ajal, näit. elatistarvete või muude teatavate asjade puudumine (kaebas nende puudust, tahtis neid laenuks jne.); tähtajalise võla tasumise tarve; viibimine teopaiga läheduses; puudumine teo kordasaatmise ajal tavalises viibimispaigas (kodus, töökohas jne); samuti isiklikud vahe-

korrad teo kordasaatja ning ohvri vahel (vihavaen, armuvahekord, ähvardused, eriline usaldatavus jne). Sündmuse järelkäivatest asjaoludest mainime eeskätt teo läbi omandatud asjade omamist, nende müüki, ostmist, vedu, varjamist või hävitamist; edasi teo märkide ilmsikstulekut toimija küljes, nagu kriimustused, haavad, lõhkirebitud rõivad, vere- ja muud plekid katmata kehaosadel ja rõivastel; teo kordasaatmisega kiitlemist või sellest kellelegi rääkimist; viibimist teopaiga läheduses; varemalt valitsenud puuduse ootamatut kadumist (võla tasumine, prassimine); suuremate roimade puhul — silmatorkavat rahutust, koguni ootamatut ärasõitu jne. Olgu tähendatud, et kirjeldatud tähelepanekuid võib teha ka kahjusaaja ise ja teiseks, et need on tehtavad tihti hulk aega enne kui pärast teo kordasaatmist.

Kuritegude jälitamisel on tunnistajate seletused väga tähtsad. Nendest nii esialgne jälitaja kui ka hiljem kohtunik ammutavad endale kuriteost pildi, nagu oleksid nad kogu sündmuse ise kaasa elanud. Selleks on aga vaja, et tunnistajate seletused oleksid täielikud ja vastaksid tõele.

Et teatavat kuritegu puudutavad tunnistajate seletused oleksid täielikud, selleks on vaja kaht asja: peab kuulutama üle kõik isikud, kes sellest sündmusest midagi teavad ja teiseks — iga tunnistaja peab avaldama kõike seda, mida ta asjast teab. Sellejuures pole tähtis, kas üksik tunnistaja teab asjast palju või ainult väikese osa. Teinekord kellelegi poolt märgatud pealtnäha üsna tühine asjaolu saab kogu keerulise kuriteo paljastajaks.

Kui nüüd tuletada meele ülemalkirjeldatud rohkeid võimalusi, millistel võidakse saada tunnistajaks kuritegudes, siis peaks arvama, et kuritegude jälitajad kunagi ei tunne puudust tunnistajatest. Tege-

likult on aga lugu tihti ümberpööratud: kogu sündmuse olukord näitab, et tunnistajaid peaks leiduma, kuid keegi ei lase endast midagi kuulda. Alles pika otsimise ja visa usutlemise peale läheb korda leida tunnistajaid ja panna nad kõnelema.

Mis on selle nähtuse põhjuseks?

Neid on mitmesuguseid. Ühed panevad paljuks ajakulu ja üldse tülikust, mis seotud tunnistajaks olemisega; teised ei taha sattuda vastollu teo kordasaatjaga, eriti siis, kui see on tuttav inimene ja tegemist väiksema süüteoga; mõnikord kardetakse kättemaksu jne. Need põhjused on ju inimlikult arusaadavad, kuid selle juures unustatakse, et seesugune tagasihoidlikkus aina julgustab kuritegelise kalduvusega isikuid uutele kuritegudele, ja kes teab, ehk tabab järgmine kuritegu juba kõhklejat ennast. Sellekohased hingeelulised uurimused näitavad, et kurjategijad, plaanitsedes kuritegu, arvestavad eeskätt sissekukkumise võimalustega, kuna selle teo eest seaduses ettenähtud karistus nihkub tahaplaanile. Kuna aga sissekukkumise mõttes on esijoones just tunnistajad kurjategijale kardetavad, olgu need otsesed pealtnägijad või järelkäivate asjaolude teadjad, siis on selge, et mida innukamalt iga kodanik täidab oma kohust tunnistajana, seda suuremal määral kurjategijad peavad arvestama sissekukkumise võimalusega ja seda rohkem kuritegusid jääks hoopis toimimata. Kuritegevus on aga üldine pahe, mis täna tabab üht ja homme teist kodanikku ning tema vastu võitlemine seisab seega ühevõrra igatühe huvides. Seepärast, kui keegi asjaolude tahtel peaks sattuma mõnes süüteos tunnistajaks, siis ta ärgu kõhelgu sil-

mapilkugi, vaid tehku oma tähelepanekud jälitajatele aegaviitmata teatavaks ning seletagu neile ausasti ja varjamatult, mida ta asjast teab. Esialgne teatamine võib sündida ka telefoni- või kirjateel, kui jälitajaid ei juhtu olema läheduses; osutub teade jälitamise mõttes kasulikuks, küllap siis jälitaja leiab tee tunnistaja juure.

Mõnikord aga esialgu ei teata aimatagi, et olakse sattunud tunnistajaks. Seda juhtub enamasti siis, kui ei satuta mitte otse kuriteo toimimisele, vaid märgatakse mõnd asjaolu, mis teoga kuidagi ühenduses, kusjuures kuritegu ise veel pole jõudnud saada üldiselt teatavaks. Näit. nähakse isikut, kellel nägu kriimustatud või riided rebitud, — hiljem selgub, et see isik oli saatnud korda mõrtsukatöö, mil puhul tal tekkis ohvriga võitlus, või jälle nähakse kedagi kompsudega majast lahkuvat, kes hiljem osutub vargaks, kuid nägijal polnud võimalik otsustada, et mees tuli just vargilt jne. Seesugustest tähelepanekutest läheb suur osa kindlasti kaotsi. Kes aga tunneb huvi kuritegude jälitamise vastu, see, lugedes ajalehtedest kuritegude kroonikat, tuletab kahtlemata meele oma juhuslikud tähelepanekud ja aimates nende seotavust mõne kuriteoga, ruttab sellest teatama politseile.

Ülekuulamisel antagu oma seletus ausalt, täielise usaldusega ja avameelselt. Püütagu teha vahet selle vahel, mida keegi ise tõepoolest näinud ja kuulnud ja mida ta ainult oletab või arvab. Pandagu ka seda tähele, kas ülekuulaja sai antud seletusest õieti aru ja kirjutas õieti protokoll. Eksitused õiendatagu kohe; hiljem need võivad põhjustada suuri arusaamatusi.

Kuidas kaitsta ennast varaste ja kelmide vastu?

Alamajärgnevad näpunäited ei paku suuremale hulgale lugejatest küll midagi ennekuulmatut, kuid kogemused näitavad, et neid peaks tuletama õieti iga päev jälle uuesti meele. Varguste ja kelmuste jälitamisel selgub liig tihti, et need tulid toime üksnes selle tõttu, et kahjusaajad äärmiselt hooletult hoidsid oma vara või otse lapseliku kergeusklikkusega kohtlesid tundmatut kelmi. Kahjusaajad tunnistavad seda isegi, kuid paraku — liig hilja! Arvestamata ainelist kahju, mis selle läbi kannatatakse, tuleb pidada meeles ka seda, et sellega soodustatakse kuritegevust üldse ja ahvatletakse nõrga iseloomuga kaaskodanikke halvale teele. Mitmedki juhuslikud vargad on sissekukkumise puhul silmaveega tunnistanud, et nad sirutasid käe võõra vara järele peamiselt selle tõttu, et varastatav ese vedeles neil lausa jalus. Vähegi suurema riisiko puhul ei oleks neil seda mõttesegi tulnud.

Olen kaugel mõttest, nagu leiduks abinõusid, millega võiks vargusi ja kelmusi hoopis ära kaotada. Küll aga on võimalik üsna lihtsate ja kõigile kättesaadavate abinõudega õige tunduvalt raskendada nende kordasaatmist ja sellega ühes vähendada nende arvu. Nendest oleks eeskätt nimetada

Elamute ja muude varanduse hoiupaikade kindlustamist.

Lukud ja riivid uste ja akende ees olgu korras. Kuid luku ja luku vahel on suur vahe: üht varas võib avada üsna kerge vaevaga kas või lihtsa kõve-

rakspainutatud traadiotsa abil, teise lahtimuukimine nõuab aga keerulisi tööriistu, erilist oskust ja palju aega. Varga taktika nõuab kiiret ja mürata sissepääsu, järelikult — mida lihtsam lukk, seda soodsam vargale. Keerulise mehhanismiga lukud on küll märksa kallimad kui lihtlukud, kuid siin ei oleks kokkuhoid mitte omal kohal.

Ukselukkude avamiseks tarvitavad vargad muukraudu ja erilisi õhukeste õõnsate mokkalukude tange. Viimaseid tarvitatakse siis, kui võti on seespool lukus. Siis võetakse võtmeroo ots väljastpoolt tangide vahele, kääntatakse võtit nii, et selle keel satuks võtmeaugu prao kohta, lükatakse võti lukust välja ning avatakse lukk muukrauaga. Eriti tugevate tangide abil võib luku väljastpoolt avada isegi seespool oleva võtmeaga.

Luku avamist kirjeldatud viisil võib teha täitsa võimatuks sellega, kui peale ukse lukustamist pistetakse võtmepärast vastava jämedusega kepike läbi, mille teine ots kinnitatakse krihvivõlli külge. See-suguse riistapuu võib igaüks ise valmistada traadist, painutades paraja pikkusega traadi tuletangide taoliselt kõveraks. See kepike takistab võtme ringikeeramist ja seega ka lukust väljalükkamist. Senikaua aga, kui võti on lukus, pole võimalik lukku ei teise võtmeaga ega muukrauaga avada.

Seestpoolt lukustatud ukse kindlustamiseks tarvitatakse kaunis laialdaselt kaitsekette. Kett on üsna hea abinõu avaliku vägivallaga sissetungija esialgseks takistamiseks, kuid varga vastu ei paku ta kuigi tõsist kaitset, kuna ta peale luku lahti-muukimist võimaldab avada ust just niipalju, kui-palju vargale ära kulub keti läbilõikamiseks teravate lõiketangidega.

Hästi teeb see, kes paneb uksele sissepoole paar tublit riivi või lihtsat raudhaakigi külge. Nende

asukoha leidmine teeb sisse-murdjale suurt raskust ja nad pakuvad kaitset ka seesuguste varaste vastu, kes muukraudade asemel töötavad sae ja puuriga, s. o. saevad või puurivad lukud lihtsalt välja. Eriti peab soovitama seespoolseid riive tarvitada kahepoolega uste tavaliselt kinniseisva poole kindlustamiseks. Seesugustel ustel on harilikult varjatud riivid hõlma sees all ja üleval, kuid nagu kogemused näitavad, oskavad vargad neid üsna kerge vaevaga avada. Olles riivid avanud lükatakse mõlemad uksepooled korraga lahti, ilma et tarvitseks aega raisata lukkude muukimisega või väljasaagimisega.

Kirjeldatud abinõudest juba enam-vähem jätkub ukse seespoolseks kindlustamiseks. Korterist lahkudes jäävad aga ketid, riivid või haagid sulgemata ning võti võetakse kaasa. Sama lugu kordub eluruumidest lahusolevate äri- ja laorumide lukustamisel. Siin peab tungivalt soovitama kasutada peale hariliku patentluku ka veel erilist julgeoleku lukku (rahvapärase nimetusega — ameerika lukk). Neid on olemas õige suures valikus, nad on äärmiselt keerulise mehhanismiga, lähevad automaatselt kinni ja, mis peaasi, nende võtmeaugud on seevõrra väikesed, et nende lahtimuukimisest ei saa olla juttugi. Sissepoole avanevate kahepoolega uste juures pandagu see lukk pealegi nii ette, et lukutelje kumer külg ei jääks väljapoole, siis ei ole seesuguse luku avamine ilma õige võtmeta üldse mõeldav. Kahjuks ei ole viimane näpunäide teostatav sissepoole avanevate ühepoolega uste juures.

Maal on seisukord lukkude suhtes paiguti eriti kurb. Aida- ja talliuste ees uhkeldavad veel tänapäev esiisadelt päritud puuklotsiga maasepalukud, mille lahtimuukimine naljaasi. Sama algelised on seal tihti ka eluruumide lukustamisabinõud. Tehtagu

uksed kõvadest laudadest ja pandagu ajakohased lukud ette, siis kahaneb otsekohe sissemurdumiste arv.

Aknad olgu varustatud seespoolsete riividega või haakidega ja vähemalt alumise korra aknad peaksid olema varustatud seestpoolt suletavate luukidega või traatvõrkudega.

Kuid hea lukk või riiv ei kaitse veel kellegi vara. Tarvis majast lahkudes või õhtul magama heites ka uksed alati lukku keerata ja aknad sulgeda. Ust lukku keerates igakord proovida, kas lukk läks tõepoolest kinni. Nii üleliigsena kui see ka kõlab, peab tuletama seda siiski meele. Tihti kahjusaaajad kaebavad, et nad lahkunud vaid lühikeseks ajaks kodust ja unustanud või koguni meelega jätnud uksed lukustamata, ja just selle aja sees käinud varas ning võtnud hinnalisemad asjad kaasa.

Tahab keegi oma korteriust veel õieti sissemurdumise vastu kindlustada, siis lasku ta ukse seestpoolt 1¹/₂ mm paksuse terasplekiga katta. See takistab uksetahvlite väljalõikamist, millist võtet varaste poolt ka üsna ohtralt tarvitatakse.

Äri- ja laoruumid, mis öösel ja puhkepäevadel seisavad ilma järelevalveta, peaksid olema hästi kindla ehitusega, tugevate ustega ning trellide-, luukide- või traatvõrguga kindlustatud akendega. Uksed peaksid olema seestpoolt kaetud terasplekiga. Äri- ja laorume valides tuleks pidada silmas ka nende all, peal ja kõrval asuvaid ruume, kuna kogemuste kohaselt hulk sissemurdumisi äri- ja laoruumidesse sooritatakse põranda, lae või seinte läbimurdumise teel. Alles hiljuti oli paar juhtumust, kus vargad kasutasid laoruumi all olevat nigela lukustusega

keldrit laoruumist varguse toimepanemiseks. Mõlemal juhul eraldas laoruumi keldrist ainult võrdlemisi õhuke laudpõrand. Ühel juhul vargad murdsid põrandasse augu ja käisid selle kaudu laoruumis. Teisel juhul hoiti laoruumes suhkrukotte, mis olid laotud põrandale; vargad puurisid jämeda puuriga alt keldrist augud läbi põranda ja kottide ning aukude kaudu lasid suhkru oma kottidesse voolata.

Tehnika tunneb veel terve rea elektri-märgukellade seadeldisi, millised on väga otstarbekohased äri- ja eluruumide kindlustamiseks varaste vastu. Märgekellade seadeldised ühendatakse tavaliselt uste ja akendega nõnda, et varga sissetungimise puhul nad astuvad tegevusse, pannes kella silmapilk helisema. Juhtmete abil võib asetada kella soovi kohaselt ükskõik missugusesse ruumi ja ükskõik kui kaugemale uksest või aknast. Seadeldiste kombinatsioon on väga mitmesuguseid; nende lähem kirjeldus ei mahuks käesoleva brošüüri raamidesse ega oleks ka soovitatvi, kuna brošüür võiks sattuda ka varaste kätte. Asjast huvitatuile soovitan astuda sisse mõnda soliidsemasse elektritarvete ärisse või pöörduda elektrotehniku poole lähimate näpunäidete saamiseks.

Kaitseabinõuna avaliku vägivallaga sissetungijate vastu muretsetagu endale laskeriist, mileks tuleb võtta politseilt luba. Öösel aga ärgu laskeriist seisku luku taga, vaid pandagu see käepäralisse kohta.

Siinkohal olgu mainitud ka omapärast võtet, mida meil paaril juhul on tarvitatud. Nimelt seati majast lahkudes laskevalmis laskeriist välisukse taha sel komel üles, et ust väljast lahti tõmmates kõlas pauk ja sissetungija sai haavata. See võtte täitis küll mõlemal juhul oma otstarve, kuid tema tarvita-

mist ei saa kuidagi soovitada: esiteks see võiks lõppeda lõksu ülesseadja karistamisega tapmiskatse või koguni tapmise eest ja teiseks — laeng võiks tabada päris ilmsüütut inimest, näit. juhul, kui majas pääseb tuli lahti ja naabrid, arvamuses olles, et korteriomanik viibib tules, murravad ukse maha, samuti laeng võiks tabada juhuslikke möödaminejaid või koguni isikut, kes märkas varga võõra ukse kallal ja ukse avamise silmapilgul tahtis teda takistada või tabada.

Suuremaid äri- ja laoruume ei tohiks jätta kõige selle kõrval ka ilma usaldusväärse vahimehe järelevalveta. Ligistikku asuvad väiksemad ärid peaksid palkama vahimehe mitme peale kokku. Vahimeeste hoolsuse kontrollimiseks varustada neid sellekohaste kontrollkelladega. Maal täidavad vahimeeste aset tublid õuekoerad. Koera harjutatagu juba maastmadalast võõrastelt toitu mitte vastu võtma ja söödetagu teda korralikult, et ta nälja sunnil ei unustaks oma kohuseid.

On kellelgi telefon majas, siis kleebitagu aparaadile või selle kõrvale seinale sedelike, millele märgitagu lähema politseiasutuse- või ametniku telefoninumber ja aadress, samuti ka tuletõrjevalve telefoninumber. Hädaohu silmapilkudel oleks seliest suur abi.

Viimasel ajal on jalgrattavargused muutunud õige sagedaseks nähtuseks. Selle pahe vastu võib soovitada kaht abinõu: kus see iganes võimalik ärgu jäetagu sissemindes ratas ukse taha ilma järelevalveta; teiseks — kui ollakse sunnitud jätma ratas kas või lühikesekski ajaks ilma järelevaleveta, siis pandagu ta alati lukku. Jalgrattalukke võib saada rauakauplustest, eeskätt äridest, kust müüakse jalgrattaid. Vali-

tagu aga hästi tugev lukk, mida oleks raske lõiketangidega läbi lõigata. Lukustatud ratast on õige raske kaugemale toimetada, ilma et seda keegi ei märkaks.

Isiklik valvelolek.

Oldagu oma vara hoidmises alati ettevaatlik ja arukas. Laituseväärt on hoida sularaha, väärtpabe-
reid ja väärtasju kodus suuremal määral kui seda jooksvaks asjaajamiseks just tarvis läheb, eriti aga siis, kui puudub varga- ja tulekindel hoiupaik. Neid hoitagu pankades ja hoiukassades, kus raha pealegi kannab protsente. Ollakse aga siiski sunnitud pidama raha suuremal hulgal kodus, siis märgitagu numbrid üles ja hoitagu numbrileht rahast eraldi. Samuti tehtagu väärtpaberite, hoiukassaraamatute, taskukellade, jalgrataste jne numbritega. Juhtuva varguse puhul pakuvad numbrid varaste ja varastatud asjade leidmiseks head pidet. Pööningud ja üldse nõrga lukustusega kõrvalruumid ei ole kuigi sobivad kohad hinnalisemate asjade hoidmiseks. Pikemaks ajaks kodust lahkudes ei ole soovitav lasta aknaeesriideid alla, mis majarahva äraolekust märku annaks. Reisile minnes ärgu võetagu kunagi rohkem raha kaasa kui just hädapärast vaja ja ärgu kantagu raha ja väärtasju välistes taskutes. Rahvatungi keskel nõõbitagu kuuenööbid kinni ja pandagu tähele iga kahtlast müksu või surumist. Eriti peab tuletama seda meele perenaistele, kes turul või ärides sisseoste tehes topivad rahakoti mantli välistaskusse või käevarrel olevasse korvi, kust see õige tihti satub taskuvarga näppu. Täide-
tagu täpsalt elanikkude registreerimise nõudmisi, sellega takistatakse tunduvalt varaste majjaasumist.

Oldagu umbusklik tundmatute küllastajate vastu ja ärgu lastagu neid pilgukski silmist kuni nad lahkuvad. Ei ole soovitav seletada tundmatule järelepärijale, kas naaber ära reisinud või ainult lühikeseks ajaks kodust lahkunud. Arstide ja advokaatide juureminnes jäetagu üliriided ainult siis eesruumi, kui seal viibib alaline riiehooldaja. Ärgu lastagu end tundmatult isikult saadud telefonilise või kirjalise kutse läbi kodust välja meelitada, eriti siis, kui korter välja minnes jääb järelevalveta.

Lõpuks paar hoiatust kaitseks kelmide vastu. Väga paljud kaaskodanikud on saanud kelmidelt pügada, kes althõlma pakuvad müüa riidet, mille ütlevad olevat salakauba. Tegelikult 99% seesugusest välismaa „salakaubast“ on meie oma äridest odava hinnaga ostetud riiderestid, mis salakauba soosti all kergeusklikkudele inimestele võrdlemisi soolaselt kaela määratakse. Samasugune lugu on tundmatutelt isikutelt kulduuride, sõrmuste ja muu niisuguse kalliskraami ostmisega, milliseid pakutakse mitmesuguste ettekäänete all poole ja veelgi vähema hinnaga müüa ja millest jällegi 99% osutub kassikullaks. Kelmide trikke, mida nad selle juures tarvitavad, ei jõuaks keegi loendada; peab ainult tunustama, et nad on väga leidlikud ja osavad näitlejad. Ainsaks tõsiseks kaitseks seesuguste pügamiste vastu on see, kui oma tarbed ostetakse ainult korralikkudest äridest ja „salakauba“, „kulduuride“ ning muu sedalaadi „kasuliku“ kauba müüapakkujad toimetatakse otsemat teed politsei kätte.

Kokkuvõttes :

1. Teata kuriteost viibimata politseile!
2. Hoiata kuriteopaik politsei tulekuni puutumata!

3. Teata viibimata politseile igast oma tähelepanekust, mis on või näib olevat ühenduses mõnesuguse kuriteoga!
 4. Pea aru, kus ja kuidas hoida oma vara ja hoolitse, et hoiupaigad oleksid hästi kindlustatud!
 5. Hoia alati silmad ja kõrvad valvel, eriti rahvahulgas ja reisil!
 6. Ära osta põrsast kotis ja pea meeles, et kõik pole kuld, mis hiilgab!
 7. Soovita eelmisi nõuandeid ka oma kodukondsetele, sõpradele ja tuttavatele!
-

A-14002

i